

▪ Speciální pedagogika předškolního a školního věku

- Zita Nováková, 8.3.2013, Pdf MU
- Organizace výuky, 8.3.
- Prezenze před ukončením semináře ve 14:20
- 11:30-12:00 - Specifika rané péče
- 12:00 – 13:00 – Didaktika a metodika vyučování žáků se ZP
- 13:10-14:20 – Zvláštnosti v procesu učení u žáků se ZP

▪ Literatura a elektronické zdroje

- Inovace činností speciálně pedagogických center. **Metodika práce asistenta pedagoga se žákem se zrakovým postižením [online]**. c2010. Dostupný z www.spc-info.upol.cz/profil/
- Inovace činností speciálně pedagogických center. **Metodika práce se žákem se zrakovým postižením [online]**. C2011. Dostupný z www.spc-info.upol.cz/profil/
- Tyflopédie. **Tyflopédické distanční texty [online]**. c2009 Dostupný z www.tdt.upol.cz/publikace.html
- FINKOVÁ, D.; LUDÍKOVÁ, L.; RŮŽIČKOVÁ, V. *Speciální pedagogika osob se zrakovým postižením*. Olomouc: UP, 2007
- HAMADOVÁ, P.; KVĚTOŇOVÁ, L.; NOVÁKOVÁ, Z. *Oftalmopedie*. 2007
- KEBLOVÁ, M. *Integrované vzdělávání dětí se zrakovým postižením*. 1998
- <http://www.brailnet.cz>
- www.poslepu.blogspot.com
- www.svarovsky.cz
- <http://pomucky.blindfriendly.cz>

▪ Specifika rané péče

- Raná péče - kazuistiky

▪ Raná péče - definice

- Early intervention, frühförderung
 - Od konce 60. let v USA
 - Skandinávie, Evropa
 - V ČR od r. 1990 (u ZP od r. 1977 – Brno, dr. Smýkal)

- **Raná péče (zkrác. verze)** - soustava služeb a programů poskytovaných ohroženým dětem a dětem se zdravotním postižením a jejich rodinám (www.ranapece.cz)

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
 - **služba sociální prevence**
 - raná péče je terénní služba, popřípadě doplněná ambulantní formou služby, poskytovaná dítěti a rodičům dítěte ve věku do 7 let, které je zdravotně postižené, nebo jeho vývoj je ohrožen v důsledku nepříznivého zdravotního stavu. Služba je zaměřena na podporu rodiny a vývoje dítěte s ohledem na jeho specifické potřeby

- **Raná péče – východiska a charakteristika**
 - Teorie imprintingu
 - Výzkumy interakce matka-dítě
 - Poznatky o pozitivním vlivu stimulace v raném věku
 - Hnutí za práva handicapovaných
 - preventivní charakter
 - posiluje rodinu
 - ekonomický přínos
 - předpoklad úspěšné sociální integrace
 - terénní práce
 - nezávislé informace

- **Střediska rané péče v ČR pro ZP**
 - Střediska rané péče zřizována Společností pro ranou péči se sídlem v Praze
 - Brno, Ostrava, Olomouc, České Budějovice

- <http://ranapece.cz>
 - Střediska pro ranou péči
 - Praha, Plzeň, Liberec
<http://www.ranapece.eu>
-
- **Další poskytovatelé sociálních služeb raná péče**
 - http://www.asociace-ranapece.unas.cz/hlavni_strana.php
 - Federace rodičů a přátel sluchově postižených (FRPSP) – Střediska Tamtam
 - Diakonie ČCE (Diakonie Českobratrské církve evangelické)
 - Slezská diakonie
-
- **Klienti, tým, formy péče**
 - Cílová skupina – rodina s dítětem
 - multidisciplinární tým
 - formy péče
 - Nabídka programů – <http://www.ranapece.cz>
 - Podpora dítěte se zrakovým postižením – zraková stimulace a zrakový výcvik
-
- **Etapy zrakové stimulace dle M. Skalické (1998)**
 - Motivace
 - Zaměření pozornosti, přenášení pozornosti
 - Senzomotorická koordinace
 - Rozlišování tvarů na obrázcích/piktogramech
-
- **POMŮCKY**
 - Panenka Lea, audiovizuální panel, Little room, Light box, hamtový závěs a desky, zrakově stimulační úprava

- **Zraková stimulace a zrakový výcvik pomůcky**
- <http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/210562221700006-klic/>
- <http://www.ranapece.cz/index.php/cs/stimulace-zraku/ukazky-vyuivanych-pomcek.html>
- KUK

- **Didaktika a metodika u žáků se ZP**

- Skupiny dětí a žáků se zrakovým postižením v edukačním procesu^(Castellano 2005)
 - **Žáci se zrakovým postižením bez přidruženého postižení (většina integrována)**
 - Stejně vzdělávací programy, zpravidla obsah jako vidící spolužáci
 - Hlavní úpravy učiva – hmatové zpracování nebo zvětšený černotisk
 - **Žáci se zrakovým postižením s přidruženým postižením**
 - Modifikace vzdělávacích programů, obsahu
 - Úpravy učiva - viz. výše
 - **Žáci se zrakovým postižením a těžkým postižením/souběžným postižením více vadami**
 - Individuální vzdělávací plán
 - Upřednostnění podpory celkového vývoje žáka před akademickým učivem
 - **Předškolní vzdělávání dětí se ZP v roce 2009/2010 v České republice**

- **Základní vzdělávání dětí se ZP v roce 2009/2010 v České republice**
 - Didaktika/tyflodidaktika ^(Finková 2011)
 - Teorie vyučování dětí a žáků se zrakovým postižením
 - zkoumá všeobecné zákonitosti vyučovacího procesu zrakově postižených
 - vyučování těchto osob, jeho cílech, obsahu, zvláštnostech vyučovacího procesu, o vyučovacích zásadách, metodách, organizačních formách a prostředcích, které se při výuce těžce zrakově postižených používají

- **Obsah a cíl edukace je určen RVP a ŠVP (klíčové kompetence a specifické kompetence)**
 - Cílem edukace žáků se ZP je získání vědomostí a dovedností, které jim umožní co nejvyšší stupeň socializace

- **Specifické kompetence žáků se zrakovým postižením** (ICEVI Europe [online], 1999)
 - Funkční a kompenzační kompetence včetně komunikace
 - Schopnost orientace v prostoru a samostatného pohybu
 - Sociální kompetence
 - Kompetence pro samostatný život
 - Kompetence pro volnočasové aktivity
 - Schopnost poradit si v profesní přípravě a výkonu profese dle typu postižení
 - Kompetence k využití technologií pro zrakově postižené
 - Kompetence k efektivnímu využívání zraku

- **Vyučovací zásady a formy žáků se ZP**
 - Vyučovací zásady
 - **Zásada trvalosti**
 - poznání všemi dostupnými prostředky, zapojením kompenzačních činitelů, opakováním prožitků, atd.
 - **Zásada názornosti**
 - předkládaný obsah mohli vnímat všemi smysly.
 - vycházet ze zkušeností, prožít určité věci, dotýkat se skutečných předmětů případně využít reliéfních obrázků, využít multimediální techniky, atd.
 - **Zásada soustavnosti**
 - mezipředmětové vztahy, respektujeme individuální zvláštnosti poznávání žáků se zrakovým postižením
 - **Zásada individuálního přístupu**
 - nižší počet žáků ve třídě, asistent pedagoga
 - znát diagnózu jedince, od diagnózy

- Samostatná práce, asistent pedagoga
- **Zásada přiměřenosti**
 - Reálné cíle a vyšší časová dotace
 - Menší počet zadaných úloh v hodině
 - **Zásada vědeckosti:**
 - přibližujeme žákům se zrakovým postižením poznatky i z oblasti vědy, techniky
-
- **Zásada spojení výchovy se životem (s praxí)**
 - Zde se pokoušíme o propojení školních poznatků s životní realitou.
 - u žáků se zrakovým postižením je toto obtížnější – některé poznatky izolované od praxe
- **Zásada spolupráce všech vychovatelů, rodičů**
- **Organizační formy vyučování**
 - Množství žáků
 - **Individuální**, skupinové hromadné
 - Periodicita
 - Jednorázové, **průběžné**
 - Množství zpětné vazby
 - Monologické, **dialogické**
 - Přístup nových členů
 - **Uzavřené**, později otevřené
 - Prostředí
 - **Třídní, mimotřídní**
- **Metody u žáků se ZP**
 - Metody obecné

- **Vyučovací metody u žáků se zrakovým postižením**
 - věk žáků
 - stupeň zrakového postižení.
 - metody slovní (monologické, dialogické), metoda demonstrační, metoda pozorování, metoda exkurze, metody praktické (např. laboratorní práce), atd.
 - **Metody slovní**
 - monologické a dialogické.
 - **dostatečná verbalizace učitelem**
 - Spojit s praktickou ukázkou, kdy žáci mohou vnímat například prostřednictvím hmatu
 - **Metody demonstrační**
 - haptické, sluchové, čichové, chuťové vjemy
 - I u slabozrakých žáků
 - trojrozměrné modely reálných objektů, mechanické modely
 - **Metody pozorování:**
 - naučit žáka vnímat všemi smysly
 - doplněno slovním popisem žáka i pedagoga
 - **Exkurze**
 - hodně využívána, příprava předem
 - teorie s praxí
 - **Metody praktické**
 - méně často (laboratorních práce)
 - Využití speciálních pomůcek, jako ozvučený teploměr, indikátor barev, indikátor hladiny, světla, atd.
 - **Interaktivní tabule**
- **Speciálně pedagogické metody**
 - **Reedukace**
 - Zraková stimulace a zrakový výcvik

- Ortopticko-pleoptická cvičení
 - **Kompenzace**
 - Výcvik kompenzačních smyslů
 - Hmatový výcvik, nácvik čtení a psaní BP
 - **Rehabilitace** - upravují společenské vztahy, možnosti přípravy na povolání, atd.
 - Nácvik práce se speciálními pomůckami
 - POSP

- **Vyučovací prostředky**
 - **Reálné předměty, modely**
 - **Obrázky**
 - Hmatové obrázky (tyflografika)
 - Různé formy (durofolie, termokopírka, barvy na sklo, kontur pasta, modelovací hmota, reliéfní kreslenka)
 - Pro slabozraké
 - dostatečný kontrast, bez detailů, konturované i reliéfně, SOP
 - **Textové pomůcky**
 - Černotisk i braillská forma – dostupné v digitalizované podobě
 - Adaptace textu a vhodná volba komunikačního prostředku
 - Černotisk a braille jsou zpracovány zároveň – velmi vhodné
 - Obrázky jsou většinou vyňaty z braillského textu – praxe ukázala, že dětem odvádí pozornost (ČR – KTN, pan Mayer <http://majit.sweb.cz/>, <http://www.orbistactus.cz/>)
 - **Audiovizuální prostředky**
 - **Speciální pomůcky pro žáky se zrakovým postižením**

- **Podmínky vyučování zrakově postižených žáků**
 - Osvětlení a volba pracovního místa

- Vhodné, ne oslňující
- Zdroj světla zezadu n. z boku
- Některé děti – přisvícení u lavice
- Žaluzie – možnost regulace
- Při výkladu učitel nestojí před oknem

Pracovní místo, lavice

- Povrch lavice matný, kontrastní
- Případně lze použít světlejší ubrus
- Sklopné lavice a sklopné desky
- Děti nevidomé
- **Tabule**
 - Perfektně smazaná
 - nejlépe černou tabulí s bílými křídami
 - modernější bílá tabule - tmavší barvy fixů, černé, tmavě modré, tmavě zelené
 - Někdy je vhodnější pracovní list v lavici
- **Úprava prostředí**
 - Seznámení s třídou a školou
 - Rozmístění ve třídě neměnit
 - Seznámit s úložnými prostory, skříňkami
 - Matná barva, nelesknoucí podlahy
 - Dveře, kliky, vypínače – kontrastně barevné
 - Lze použít jen barevnou lepicí pásku
 - Nástěnky a postery – kontrastní, na bílém pozadí, s jasným tiskem
 - Popisky v brailu v adekvátní výšce, popisky v černotisku ve výšce očí

- **Upravené prostředí třídy základní školy pro ZP žáky**
- Škola Jaroslava Ježka

- Shrnutí (Moravcová in Baslerová 2011)
- **Slabozrací**
 - Využití zraku
 - Zvětšené texty nebo/a zvýšený kontrast
 - Psaní a kreslení – syté pastelky, tužky s širší stopou
 - Speciální optické pomůcky (SOP) a elektronické kompenzační pomůcky
 - Trojrozměrné pomůcky, hmatné kontury, hlasový výstup
- **Žáci s těžce slabým zrakem a prakticky nevidomí**
 - Využívají zrak, ale potřebují větší zvětšení a kontrast
 - Sklopné lavice
 - Psaní – křídou nebo silným fixem, mohou pracovat na svých tabulích, velkých blocích
 - Trojrozměrné pomůcky, hmatné kontury, hlasový výstup
 - Elektronické pomůcky – digitální TV lupy
 - Progresivní onemocnění – obojí technika čtení a psaní, POSP
- **Nevidomí**
 - Pomůcky podporující hmat, sluch a ostatní kompenzační smysly
 - Trojrozměrné i dvojrozměrné pomůcky
 - Reálné předměty, reliéfní obrázky, BP
 - Čtení a psaní Braillova písma
 - Elektronické pomůcky (počítač s hlas. výstupem, diktafony)
 - Návlek POSP od předškolního věku, chůze s bílou holí v prvních ročnících ZŠ
 - Metodika rozvoje zrakového vnímání a čtení a psaní černotiskem

- **Metody rozvoje zrakového vnímání**

- **Zraková stimulace** - metodika rozvoje těžce postiženého zraku dítěte v raném věku a využívání zbylého vidění, **pasivní** příjem
 - *úprava prostředí a nácvik využívání zraku*
 - **Zrakový výcvik** - nácvik uvědomělého **aktivního využívání** zachovaných zrakových schopností, nácvik schopnosti využívat zrak pro orientaci v prostoru, pro komunikaci a především pro vytváření zrakových představ
 - **Můžeme zde zařadit i ortopticko-pleoptická cvičení**
-
- **Náprava poruch binokulárního vidění a ortopticko-pleoptické cvičení**
 - **okluze a pleoptika**
 - tupozraké oko **aktivně** provádí úkoly na blízko s pomocí hmatu, sluchu a paměti
 - Provádí se doma, ortopticko-pleoptické cvičebny, třídy pro děti s poruchami binokulárního vidění
 - sestavování stavebnic, mozaiky, obkreslování, vypichování, navlékání korálků, modelování
 - přístroje – lokalizátor, korektor,
 - **Pasivně** - převážně u dětí s excentrickou fixací
 - přístroj CAM stimulátor
 - dítě sleduje černobílý terč CAM stimulátoru (otáčka 1 min.)
 - 7 terčů se zmenšujícími se šachovnicemi
 - **Ortoptika**
 - soubor metod obnovujících **porušené binokulární vidění**
 - Princip – odtlumování a cvičení superpozice, fúze, pohyblivosti, konvergence, akomodace
 - nejdůležitější přístroje – troposkop, cheiroskop
 - **Čtení černotisku**
 - Kvalitní tmavý tisk

- Bezpatkové písmo
 - Optimální zvětšení vs. nezvětšení
 - Mezery mezi písmeny, slovy, řádky
 - Záložka v délce řádku
 - Zjednodušený pracovní list
 - Optika a optoelektronika
 - Psaní latinkou
 - Náročný proces
 - Mnohdy neupravené písmo
 - Slabá koordinace oko-ruka
 - Psací potřeby s tlustou stopou
 - Při nácvičku držení pera lze využít televizní lupu
 - Linkované listy s atypickou roztečí
 - Sešity A4
 - Metodika rozvoje hmatových dovedností a čtení a psaní BP
-
- **Rozvoj hmatových dovedností v předškolním věku**
 - Také u slabozrakých dětí, více zaměřeno na senzomotoriku/grafomotoriku
 - U nevidomých - rozvoj jemné motoriky a **předbraillovská příprava**
 - Poznávání předmětů
 - Třídění dle kritérií
 - Vkládání
 - Navlékání
 - Kolíčkové kreslenky
 - Tvarování
 - Práce s papírem
 - Modelování

- Čtení reliéfních obrázků

- **Čtení a psaní Braillova písma**
 - Trénink hmatu od raného věku
 - Dovednost číst tyflografická zobrazení
 - Nemožnost skenovat zrakem slovo X čtení po písmenu
 - Předslabikářové, slabikářové a poslabikářové období
 - Braillovo písmo

- Videomateriál